

Mitas kaip žinojimo forma Algirdo Juliaus Greimo semiotikoje

Birutė Meržvinskaitė

A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centras
Literatūros, kultūros ir vertimo tyrimų institutas
Vilniaus universitetas
El. paštas birute.merzvinskyte@ff.vu.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojami mokslinio abstraktaus ir mitinio figūratyvinio žinojimo sukūrimo, perteikimo ir paveikumo ypatumai Algirdo Juliaus Greimo semiotinėse lietuvių mitologijos rekonstrukcijose. Mitinis žinojimas suprantamas dvejopai: kaip kultūrinis konstruktas, dalis kultūrinio žinojimo, ribojamo skaitytojo egzistencinės ir diskursyvinės patirties, ir kaip ypatingas mitinių dievų gebėjimas veikti. Žinojimo funkcionavimo moksliniame ir mitiniame diskursuose panašumui ir skirtumams aptarti pasitelkiamos tikėjimo / pasitikėjimo, įtikimumo ir pasakojimo sąvokos. Naratyvinės struktūros atskleidžia pamatinius galvojimo apie žmogų ir pasaulį pavyzdžius, individualiam supratimui suteikia universalumo. Racionaliojo ir retorinio pradų sąveika, grindžianti tikėjimo / pasitikėjimo, žinojimo ir įtikimumo sampratą, sušvelnina semiotinei tradicijai būdingą griežto metodologinio proto ir mitinei tekstinei tradicijai artimesnio praktinio, „gudraujančio“, „apsukraus“ proto priešpriešą.

Esminiai žodžiai: mitas, žinojimas, tikėjimas, Algirdas Julius Greimas, kognityvinis universumas, semiotika.

Myth as a form of knowing in Algirdas Julius Greimas' semiotics

Birutė Meržvinskaitė

A. J. Greimas Centre for Semiotics and Literary Theory
Vilnius University

Summary. The article focuses on the peculiarities of the creation, representation and persuasion of scientific abstract and mythical figurative knowing in A. J. Greimas' reconstruction of Lithuanian mythology. Mythical knowing is understood in two ways: as a cultural construct, a part of cultural knowledge that is limited to the existential and discursive experience of the reader, and as a special ability or skill of the mythical gods. In order to explain the similarities and differences between mythical and scientific knowing, the concepts of narrativity and believing are used. Narrative structures imply the fundamental patterns of thinking about man and the world (existence/action, death/life, nature/culture) and convert individual understanding into a collective one. The emphasis on the rational and rhetorical point in the concept of believing partially reduces the contradiction between the strict methodological reason of the semiotical tradition and the practical and cunning reason of an mythical textual tradition.

Keywords: myth, knowing, believing, Algirdas Julius Greimas, cognitive universe, semiotics.

Nuo antikos laikų prieštarinai vertinamas mito santykis su žinojimu dažniausiai siejamas su mito ir logo, kaip dviejų galvojimo ir kalbėjimo būdų, aptarimu. Skirtingi, vienas kitą koreguojantys ir papildantys požiūriai į mitą atsiskleidžia Platono ir Aristotelio filosofijoje. Platonui mitai – poezijos rūšis. Tradicinius mitus, aptinkamus Hesiodo ir Homero kūrinuose, filosofas vadina „nedoromis“, „melagingomis“ pasakomis apie dievus ir herojus ir tvirtina, kad būtina sukurti, išgalvoti naują, gražią ir naudingą, mitologiją. Marcelis Detienne’as naująją mitologiją išvelgė *Valstybėje* ir *Istatymuose* (Detienne 1996, 168). Tradiciniuose mituose viešpataujantiems skandalingiems „proto aptemimo“, dievų smurto, svetimavimo, apgaulinėjimo motyvams *Valstybėje* priešpriešinamos dvi taisyklės arba įstatymai, kuriais turėtų vadovautis naujoji mitologija. Pirmasis įstatymas skelbia, kad „kalbantieji turės kalbėti ir poetai savo kūrinuose turės sakyti, kad dievas yra ne viso ko, o tik gėrio priežastis“ (Platonas 2000, 380c). Antroji taisyklė pabrėžia dievų teisingumą: „Dievai – ne burtininkai, jie nekeičia savo išvaizdos ir neapgaulinėja mūsų nei žodžiais, nei darbais“ (Ten pat, 383a). Platono dialoguose naujieji, teisingi, mitai kartu su perrašomais senaisiais tampa logo alternatyva, vaizdingu patraukliu pasakojimu, papildančiu loginius argumentus. Mitas pasitelkiamas, kai kalbama apie pasaulio atsiradimą, sielą, mirtį ir pomirtinį gyvenimą, raštą, tobulą valstybę – dalykus, kurių empiriškai neįmanoma patikrinti ir kuriems išreikšti nerandama neprieštarinčių ir tikslių žodžių. Šiais atvejais, kaip sako Platono Timajas, „turėsime džiaugtis, jei mūsų pasakojimas bus bent ne mažiau tikėtinas, kaip bet kuris kitas, atmindami, jog ir aš, kalbantysis, ir jūs, teisėjai, turime tik žmonių prigimtį; taigi, pasitenkinus tikėtiniu mitu apie svarstomus dalykus, nedera ieškoti nieko vertingiau“ (Platonas 1995, 29c–d). Žodžio ir daikto (dalyko) santykis palyginamas su būties ir tapsmo, tiesos ir tikėjimo santykiu. Platono refleksijos apie mitų esmę ir funkcijas, naujų mitų kūrimą, mitinės vaizdinijos pritaikymą filosofiniame dialoge grindžia šiuolaikinę mito kaip savito galvojimo ir pasakojimo sampratą ir vadinamos „įvadu į mito filosofiją“ (Brisson 1996). Greimas, svarstydamas klausimą apie graikų filosofijos atsiradimą, kalbėjo: „Mano manymu, graikų mitologija jau buvo filosofija: šios mitologijos virsmas Sokrato ir Platono veikalais pagimdė filosofiją. Kitais žodžiais tariant, mitologija – tai figūratyviai užkoduota filosofija“ (Greimas 2005b, 702). Atsisakoma vertinančios mito ir logo priešpriešos, tačiau šios dvi žinojimo formos netapatinamos.

Aristotelis reabilituoja tradicinius mitus, sutelkdamas dėmesį į jų funkcionavimą poezijoje, pirmiausia, tragedijoje ir epe, kur jie tampa integralia kūrinio dalimi. Poezijos ir joje interpretuojamų mitų artumas filosofijai išvelgiamas gebėjime atskleisti bendrusius dėsningumus, vadovaujantis tikimybės ir būtinybės principais (Aristotelis 1990, 1451b). *Poetikoje* mitas (gr. *μῦθος*; lietuviškame vertime – *fabula*) reiškia veiksmo imitaciją ir įvykių jungtį (Aristotelis 1990, 1450a). Išskiriamos dvi veiksmų priežastys: nevienodas veikėjų mąstymas ir charakteriai, tačiau svarbiausia tragedijoje – įvykių jungtis ir poelgiai, „nes tragedija yra ne žmonių, o jų veiklos ir gyvenimo, laimės ir nelaimės imitacija“ (Aristotelis 1990, 1450a). „Įvykių jungtis“ arba mitas reiškia veiksmų pynę, aranžuotę ir rezultatą (Fuhrmann 1982, 110). Mitas Aristoteliui jau nėra tik tradicinis pasakojimas apie dievų ir kitų antgamtinių būtybių žygius. Tragedijos veikėjai – žmonės, kurie padaro lemtingą klaidą dėl nežinojimo, kenčia ir yra baudžiami. Poetinė kokybė, įvykių išdėstymo

tvarka, veikslių struktūra nustelbia religinę mito dimensiją. Gerai fabulai būdingas rišlumas ir užbaigtumas, ji turi pradžią, vidurį ir pabaigą. Trijų fabulos dalių – peripetijos, atpažinimo ir patetinio įvykio – koherentiškumas lemia maksimalų tragedijos poveikį, yra „malonumo šaltinis žiūrovo dvasiai“ (Aristotelis 1990, 1450a). *Poetikoje* pabrėžiama, kad įtaigiausios tos fabulos, kuriose atpažinimą (atpažinimas – tai „nežinojimo pasikeitimas žinojimu, skatinąs draugystę arba neapykantą asmenų, kuriems lemta laimė ar nelaimė“) lydi peripetija (veikslo pasikeitimas priešinga kryptimi) ir patetinis įvykis – veiksmas, lydintis mirties ir kančių (Aristotelis 1990, 1452a–1452b). Aristotelio mito sampratoje atsiskleidžiančią racionaliojo prado, poetinės kūrybos ir jos supratimo taisyklių svarbą kai kurie šiuolaikiniai tyrinėtojai vadina „nesirūpinimu tragiškąja religija“ (Stephen Halliwell), mito nuburtinimu, abejingumu mito ir religijos sąveikai (Geisenhanslüke 2018, 62–63). Kita vertus, mito aiškinimas kaip „techninio termino, naudojamo bendrai veikslių vaizdavimo formai apibrėžti“ (Schmitt 2008, 102), svarbus šiuolaikinei pasakojimo teorijai, kurioje vienu įtakingiausių veikalų iki šiol išlieka Greimo *Struktūrinė semantika*.

Mito, vienos pamatinių kultūros tyrinėjimų kategorijų, visuotinai priimto apibrėžimo nepasiekta. Įvairiose disciplinose išryškėja skirtingos šios sąvokos prasminės dominantės. Mitas gali reikšti „pramaną“ ir „absoliučią tiesą“, „šventą istoriją“ ir kolektyvinio nesąmoningumo projekcijas, mąstymo būdą ir „diskurso formą, pretenduojančią į prasmę ir tiesą“ (Ricoeur 1996, 216). Greimas esminius jo semiotinę mito sampratą struktūruojančius teiginius formuluoja knygos *Apie dievus ir žmones* pratarmėje, kurioje mitologija apibūdinama kaip kultūra plačiąja prasme ir kaip bendroji kultūros filosofija, figūratyvinio mąstymo forma, sprendžianti pagrindines žmonijai rūpimas ideologines, religines ir egzistencines problemas, pateikianti elgsenos pavyzdžių. Savajai mito ir mitologijos sampratai sutvirtinti Greimas remiasi Georgesu Duméziliu, Claude'u Lévi-Straussu, Marceliu Detienne'u, Romanu Jakobsonu. Duméziliui mitologija – bendruomenės ideologijos dramatinė išraiška, suverenų dievų ir dieviškųjų funkcijų sistema, atitinkanti žmogiškojo pasaulio tvarką ir socialinį pasiskirstymą. Dumézilio teiginį, kad mitas nėra nei konkretus žanras, nei lakios fantazijos vaisius, bet ideologinė struktūra, kuri gali būti tapatinama su valstybine ideologija, vyraujančia tam tikru istoriniu periodu, Greimas pritaiko teorijai apie XIII–XIV a. Lietuvos religinį ir politinį suverenumą pagrįsti, tik patikslina, jog ideologija apsiriboja visuomeniniais politiniais santykiais, o mitui suprasti būtinas religinis matmuo. Ideologijai galioja arba / arba principas, mitologija kaip religija atlieka telkiančią funkciją. Ne mažiau svarbus Dumézilio kultivuotas dievų bendruomenės aprašymo modelis, kuriame analizė vyksta dviem kryptimis: 1) remiantis įvairia išlikusia medžiaga nustatoma pasirinkto dievo veiklos sritis; 2) iš dievo vardų, apibūdinimų, atributų, teologinių pastebėjimų išryškinamas dievo moralinis veidas. Dievo veikla ir etinės charakteristikos siejamos su kolektyvine aksiologija (verčių sistema) ir ideologija (verčių funkcionavimo organizacijos). Skirtingi dievų aksiologiniai turiniai ir jų ideologinės transformacijos išaiškėja analizuojant pasakojimo struktūrą (Greimas 2005a, 226, 275).

Pažintį su Lévi-Straussu, įrodinęs, kad mitai yra pamatinė žmogaus galvojimo struktūra visose kultūrose ir kad jie liudija žmonijos nelygstamą gebėjimą mąstyti, Greimas vadino savo mokslinės veiklos „antropologinio“ periodo, nusitęsusio iki lietuviškosios

mitologijos rekonstrukcijų, pradžia. Antropologinis matmuo akivaizdus pirmosios mitologijai skirtos knygos pavadinime *Apie dievus ir žmones*. Iš laiško Broniui Savukynui sužinome, kad antrąją mito tyrimams skirtą knygą *Tautos atminties beiėskant* Greimas ketino pavadinti „Žmogaus beiėskant“ (Greimas 2017, 310). Lévi-Straussas, skaitydamas mitus, pirmenybę suteikia ne afektų, bet mąstymo intelektinių loginių operacijų analizei, tačiau pažymi, kad mitinis žinojimas apima ir patirties sritis, kurias gamtos mokslas laiko nesvarbiomis: tikėjimus, magiją, prietarus. Mitų sudaro jo variantų visuma, todėl mito struktūra dinamiška, norint ją suprasti netikslinga išskirti privilegijuotus variantus. Pavyzdžiui, Freudo psichoanalitinė Edipo mito versija lyginama su graikų mitų apie Edipą variantais ir su Amerikos indėnų pasakojimais. Mito elementai įgauna funkcinę reikšmę pagal savo vietą vienas kitam prieštaraujančių santykių pluoštuose (Lévi-Strauss 1996, 60–62). „Mitų struktūros“ autoriaus imanentiniame skaityme struktūra priešinama istorijai, dalyvavimas politiniuose ginčuose keičiamas galvojimo ir aiškinimo sistemų paieškomis. Vienas iš Greimo mitotyros tikslų – parodyti, kaip mitologinės struktūros modeliuoja istorijos supratimą ir atkuria istoriją pagal save. Kęstutis Nastopka rašo, kad Greimo „mitų archeologijos“ metodas savitas tuo, jog sujungia du mitų skaitymo būdus: paradigmą „indėnišką“ Lévi-Strausso ir sintagminį „romėnišką“ Dumézilio. Šis žingsnis leidžia taikyti mitinio kodo sąvoką visai kultūrai (Nastopka 2005b, 735). Iš Lévi-Strausso, analizuojančio užrašytų mitų korpusą, Greimas perima alimentarinio, vestimentarinio, geografinio, ekonominio, medicininio ir kt. kodų sąvokas kaip pradines hipotezes lietuvių mitologijai kaip rišliam pasakojimui iš nuotrupų, kalbinių ir nekalbinių fragmentų atkurti:

Tiktai panaikinus visus riboženklus tarp mitinių ir nemitinių tekstų, prasmingų ir bereikšmių, vaikų ar suaugusiųjų žaidimų, tiktai naudojantis visa šia medžiaga ir suvokus, kad mitinis matmuo aprėpia visą kultūrą, galima imtis mitologinių elementų rekonstrukcijos arba gilijame, arba daugiau figūratyviame lygmenyje.

(Greimas 2005b, 687)

Analogišką požiūrį į mitologinės medžiagos sąvokos išsiplėtimą Greimas randa dar vieno prancūziškosios sociologinės antropologinės tradicijos atstovo – Marcelio Detienne'o – veikaluose. Detienne'as, analizuodamas senovės graikų mitologiją, tiria ir žemės ūkio vadovėlius, botanikos ar zoologijos aprašymus, kvėpalų, papuošalų naudojimą. Į kartu su Teresa Mary Keane sudarytą antologiją *Mitologija šiandien* Greimas įtraukė net tris Detienne'o tekstus: „Permaštyti mitologiją“, „Sajunga su Metide ir viešpatavimas danguje“ (parašytas kartu su Jeanu-Pierre'u Vernantu) ir „Jautis su kvapiaisiais prieskoniais“. Pirmajame straipsnyje mitologijos permašymas siejamas su betarpiško ir neginčytino žinojimo koncepto užklusimu ir interpretacijų įvairovės pripažinimu. Antrasis tekstas įdomus dviem jame aptariamais žinojimo tipais, atstovaujama Temidės ir Metidės. Temidės žinojimas reiškia tvarką, stabilumą, dėsningumą, griežtumą, ribų aiškumą, o Metidės, priešingai, siejamas su sumanumu ir gudravimu, atsitiktinumu, išradingumu ir pavidalų keitimu. Dzeusas įgyja „metidiškumą“, nepranokstamą hipotetišką žinojimą, nenugalimo viešpatavimo garantą, prarydamas Metidę (Detienne, Vernant 1996, 126–145).

Šiuos du žinojimo tipus galima atpažinti Greimo veikaluose išryškėjančioje abstraktaus loginio ir vaizdinio poetinio galvojimo ir kalbėjimo sandūroje, mitologijos kaip mokslo ir mitologijos kaip kultūros figūratyvinės išraiškos sampratoje. Mitologinę kalbą Greimas vadina individualios poetinės kalbos atitikmeniu, „kompromisu tarp individo laisvės ir socialinės būtinybės susikalbėti“. Mitologinė kalba, kaip ir poetinė kalba, „yra niekuo ne prastesnis, tiktai kitoniškas negu mokslinė kalba, tiesos ieškojimo ir jos išsakymo būdas“ (Greimas 2005b, 44). Jakobsono suformuluota poetinės kalbos nuostata į raišką, pasireiškianti žodžių daugiaprasmiškumu, prasmės perkėlimais ir perstūmimais, taip pat aptinkama į griežtumą pretenduojančiose mokslinėse sąvokose. Sukurti „visuotinai taikomą metakalbą, kuri suvienytų žinojimą“ (Greimas 2017, 158), buvo vienas pagrindinių Greimo semiotinio projekto tikslų.

Sudėtingas ir painias procedūras, vykstančias mokslinio diskurso viduje, Greimas analizuoja straipsnyje „Apie atsitikimus vadinamuosiuose humanitariniuose moksluose“, kuriame žinojimui suteikiamos modalumo, naratyvinės ir retorinės kategorijų, mokslinio diskurso, kaip kognityvinio nuotyčio, vertės objekto ir metodologinės prielaidos reikšmės. Žinojimo funkcionavimas diskurse neatskiriamas nuo transformacijų, atsitikimų, nesėkmių ir atradimų, atsiremiančių į *mokėjimą daryti* (pranc. *savoir* – žinojimas, mokėjimas; *savoir-faire* – mokėjimas, sumanumas, vikrumas).

Pasakojime kaip verčių ieškojime esminė strategija, lydima draminių peripetijų, tikrumo ir abejonių, tampa ėjimas nuo hipotezės link verifikacijos, iš nežinojimo į žinojimą. Metodologinė žinojimo funkcija daro žinojimą priemone, instrumentu.

Komunikacijos procese žinojimas (veiksmas, kad sužinotų) saistomas klastingai slepiamų įtikinėjimo veiksnių (Greimas 1996, 36–37). Žinojimas nėra paprastas apsigkeitimas informacija, bet ir įtikinėjimas, interpretacija. Moksliniame kvalifikaciniame išbandyme svarbus vaidmuo tenka diskurso retorinei sandarai ir subjekto, „nelaimėlio tyrinėtojo“, individualaus ir kolektyvinio tuo pat metu, tikinčio ir abejojančio savo atradimų reikšme, retoriniams gebėjimams, „gudravimams“, „proto vingrybėms“. Retoriniu požiūriu mokslinis diskursas – „savita įtikinėjimo veiksmo rūšis“, o „tikras ir patikimas žinojimas galiausiai priklauso nuo pasitikėjimo“ (Greimas 2000a, 22, 30). Retorinio požiūrio nepakankamumas ir neapibrėžtumas atsiskleidžia samprotavimuose apie dviejų racionalumo tipų, žinojimo ir tikėjimo, modalumų sąveiką, kurią aiškindamas Greimas pasitelkia lotyniškuosius šaltinius – dvejopą žodžio *credere* prasmę, apimančią religinį ir pasaulietinį reikšmių laukus. Griežtą žinojimo ir tikėjimo, loginio ir vaizdinio mąstymo opoziciją esmiškai transformuoja šventumo kategorija, nes mitologija, visų pirma, yra kolektyvinis mąstymas apie sakralumą. Šį minties posūkį atitinka įsakmus pasikartojantis Greimo reikalavimas pripažinti, kad religingumas yra visos kultūros, ne tik mitologinių tyrimų, dalis.

Kultūros religinio polio pripažinimas implikuoja būtinybę atpažinti šventumą. Greimo tekstuose galima išskirti tris šventumo supratimo aspektus: 1) šventumas kaip psichinė prigimtinė individuali patirtis, betarpiškas pojūtis (Greimas užsimena apie „šventumo kvapą“, draudimą, vakarui atėjus, vilkti kojas žeme) ir afektinis pradai, susidedantis iš stebuklų laukimo, garbinimo ir baimės jų akivaizdoje; 2) šventumas kaip simbolinis

patirties apmąstymas mite, rituale, poezijoje, moksliniame mitologiniame diskurse; 3) šventumas kaip intersubjektyvaus, kasdienio ir mokslinio bendravimo etinė prielaida. Įdomu, kad Greimo samprotavimuose visi trys aspektai neretai susikryžiuoja, sudarydami prieštarinę visumą. Ugnės Karvelis paklaustas, kokią įtaką jam darė kilmė, Greimas atsakė, jog kilmė jam davė „tiesioginį kolektyvinio mentaliteto, religiško, mitiško supratimą. Savotišką tikėjimą laumių egzistavimu, tuo, kad mažos piktos dvasios vakarais gali tave pačiuoti už kojų, kutenti. Stebuklų pasaulio nuojautą. Visa tai buvo. Bet galėčiau sakyti ir priešingai. Labiau nei lietuviška kilmė mano pasaulio matymo būdą paveikė skaitytos vokiškos knygos“ (Greimas 2017, 153–154). Galvojimo ir gyvenimo, proto ir afektų neatskiriamumo ir nesuliejamumo tyrimas leidžia papildyti semiotikos kaip metodo, siekiančio analizės efektyvumo ir rišlumo, sampratą semiotikos kaip dvasios būklės, žinojimo ieškojimo, grindžiamo etika ir estetika, supratimu.

Greimo lietuvių mitologijos rekonstrukcijoje žinojimui atstovauja keletas dievybių, pirmiausia, Laima, priskiriama senųjų, pirminių dievų kartai. Laima vadinama žinojimo dievaite, žinojimas yra jos esminė charakteristika. Laimos veiklos sritis, pagrindinė funkcija – žinojimo pranešimas, o ne likimo lėmimas: „Laima ne paskiria, o tik išsako žmogaus laimę ir dalią“ (Greimas 2005b, 214). Laimos kaip likimo lėmėjos funkciją Greimas paneigia nuorodomis į *Lietuvių kalbos žodyną*, kuriame veiksmažodis „lemti“ reiškia „spėti“, „burti“, „linkėti“ ir „išsakyti, pasakyti (ateities klausimais)“, todėl net ir kitos žodžio prasmės („nuspręsti“, „nutarti“, „skirti, nustatyti“) turi būti aiškinamos kaip reiškiančios ne patį sprendimą, bet to sprendimo viešą pranešimą: kad lemtum, reikia žinoti. Laima, pasiremddama žinojimu, nustato ryšį tarp pavienių įvykių ir laiko bėgsmo. Ji žino ir pavienio žmogaus, ir žmonijos likimą, sprendžia jų atsiradimą ir pražūtį, turtą ir skurdą, gyvenimą ir mirtį, kuri Greimo siejama su Laimos seserimi Giltine, atkartojančia kosminio laiko cikliškumą vienu metų laikotarpiu. Greimas atkreipia dėmesį į tai, kad Laima keičia išvaizdą, gali būti ir viena, ir trys Laimės, tačiau šios metamorfozės tik patvirtina Laimos žinojimo universalumą ir dieviškumą. Žinojimo dieviškumas siejamas ir su jo kilme: Laima gauna žinojimą iš dar galingesnio dievo, kurį Greimas iš pradžių pavadina Dievu X (vėliau – Andojumi) ir lygina su Mitra (Greimas 2005b, 205).

Laimos žinojimo ypatumai atsiskleidžia šį žinojimą lyginant su Velino žinojimu, kurį Greimas skiria maginio ir karinio, jėga paremto, suverenumo sferoms. Laimos žinojimas draugiškesnis ir palankesnis žmonėms, raminantis. Jos lėmimai grįsti ne gudravimais, bet tikėjimu, turi sutarties struktūrą. Velino žinojimas, kurio atributai – pinklės ir kilpos, – tamsus ir bauginantis, gudraujantis, išsisukinėjantis, veiksmai staigūs. Velinu nepasitikima, jį siekiama apgauti, pasitelkus jo ginklus. Kaip rašė Detienne'as ir Vernantas, „žmonių metidiškumo įnagius – tinklus, varžas, spąstus, kilpas, žabangus, visa, kas tik yra supinta, suausta, suregzta, sunarstyta bei sugalvota, dievų pasaulyje atitinka stebuklingi, nematomi bei nesutraukiami saitai“ (Detienne, Vernant 1996, 135). Žmogiškasis žinojimas, suabsoliutinamas dieviškame plane, tampa pavojingas. Kitaip tariant, moksliniame ir mitiniame diskursuose, kalbančiuose apie pažinimo persikūnijimus, žinojimas įgauna skirtingas dalines reikšmes, liudijančias vėlyvojo Greimo mintį apie vadinamųjų humanitarinių mokslų objekto sudėtingumą ir subjekto, ieškančio „tikrojo žinojimo“, laviruojančio tarp atrodymo ir būties, mokslinio griežtumo ir vaizdumo, trapumą.

Literatūra

- Aristotelis 1990. *Poetika*. Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.
- Brisson, L. 1996. *Einführung in die Philosophie des Mythos, Band 1: Antike, Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. <https://doi.org/10.1017/s0009840x00331481>.
- Detienne, M. 1996. Permąstyti mitologiją (vertė Kęstutis Nastopka). *Mitologija šiandien: Antologija* (sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos, p. 159–170.
- Detienne, M., Vernant, J.-P. 1996. Sąjunga su Metide ir viešpatavimas danguje (vertė Agnė Nastopkaitė). *Mitologija šiandien: Antologija* (sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos, p. 126–145.
- Fuhrmann, M. 1982. Nachwort. Aristoteles. *Poetik*. Stuttgart: Reclam.
- Geisenhanslücke, A. 2018. *Poetik: Eine literaturtheoretische Einführung*. Bielefeld: Transcript. <https://doi.org/10.14361/9783839445181>.
- Greimas, A. J. 1996. Apie atsitikimus vadinamuosiuose humanitariniuose moksluose: Georges'o Dumézilio teksto analizė (vertė Saulius Žukas, Marius Daškus). *Mitologija šiandien: Antologija* (sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos, p. 11–49.
- Greimas, A. J. 2000a. Žinojimas ir tikėjimas: vienas kognityvinis universumas (vertė Rolandas Pavilionis). *Baltos lankos*, Nr. 12, p. 12–33.
- Greimas, A. J. 2000b. Parabolė: gyvenimo forma (vertė Kęstutis Nastopka, Saulius Žukas). *Baltos lankos*, Nr. 12, p. 76–83.
- Greimas, A. J. 2005a. *Struktūrinė semantika: Metodo ieškojimas* (vertė Kęstutis Nastopka). Vilnius: Baltos lankos.
- Greimas, A. J. 2005b. *Lietuvių mitologijos studijos* (sudarė Kęstutis Nastopka). Vilnius: Baltos lankos.
- Greimas, A. J. 2017. *Algirdas Julius Greimas: Asmuo ir idėjos I* (sudarė Arūnas Sverdiolas). Vilnius: Baltos lankos.
- Greimas, A. J. 2018. *Algirdas Julius Greimas: Asmuo ir idėjos II* (sudarė Arūnas Sverdiolas, Eric Landowski). Vilnius: Baltos lankos.
- Lévi-Strauss, C. 1996. Mitų struktūra (vertė Jūratė Navakauskienė). *Mitologija šiandien: Antologija* (sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos, p. 50–75.
- Nastopka, K. 2005. Mitų archeologija. Greimas, A. J. *Lietuvių mitologijos studijos*. Vilnius: Baltos lankos, p. 731–750.
- Platonas 1995. *Timajas. Kritijas* (vertė Naglis Kardelis). Vilnius: Aidai.
- Platonas 2000. *Valstybė* (vertė Jonas Dumčius). Vilnius: Pradai.
- Ricoeur, P. 1996. Mitas. Filosofinė interpretacija (vertė Violeta Tauragienė). *Mitologija šiandien: Antologija* (sudarė Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos, p. 216–244.
- Schmitt, A. 2008. Einleitung. Aristoteles. *Poetik*. Berlin: Akademie Verlag.

References

- Aristotle 1990. *Poetika*. [Poetics]. Aristotle. *Rinktiniai raštai*. [Selected Writings]. Vilnius: Mintis Publ.
- Brisson, L. 1996. *Einführung in die Philosophie des Mythos, Band 1: Antike, Mittelalter und Renaissance*. [Introduction to the Philosophy of Myth. Vol. I: Ancient, Medieval, and Renaissance]. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft Publ. <https://doi.org/10.1017/s0009840x00331481>.
- Detienne, M. 1996. Permąstyti mitologiją. [Rethinking Mythology] (transl. by Kęstutis Nastopka). *Mitologija šiandien: Antologija*. [Mythology Today. An Anthology] (comp. by Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos Publ. 159–170.
- Detienne, M., Vernant, J.-P. 1996. Sąjunga su Metide ir viešpatavimas danguje. [The Union with Metis and the Sovereignty of Heaven] (transl. by Agnė Nastopkaitė). *Mitologija šiandien: Antologija*. [Mythology Today. An Anthology] (ed. by Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos Publ. 126–145.
- Fuhrmann, M. 1982. Nachwort. Aristoteles. [Epilogue. Aristotle]. *Poetik*. [Poetics]. Stuttgart: Reclam Publ.

- Geisenhanslüke, A. 2018. *Poetik: Eine literaturtheoretische Einführung*. [Poetics: A Literary Theoretical Introduction]. Bielefeld: Transcript Publ. <https://doi.org/10.14361/9783839445181>.
- Greimas, A. J. 1996. Apie atsitikimus vadinamuosiuose humanitariniuose moksluose: Georges'o Dumézilio tekstų analizė. [On Chance Occurrences in What We Call the Human Sciences. Analysis of a Text by Georges Dumézil (transl. by Saulius Žukas & Marius Daškus). *Mitologija šiandien: Antologija*. [Mythology Today. An Anthology] (ed. by Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos Publ. 11–49.
- Greimas, A. J. 2000a. Žinojimas ir tikėjimas: vienas kognityvinis universumas [Knowing and Believing: A Single Cognitive Universe] (transl. by Rolandas Pavilionis). *Baltos lankos*. 12, 12–33.
- Greimas, A. J. 2000b. Parabolė: gyvenimo forma. [The Parable: A Form of Life] (transl. by Kęstutis Nastopka & Saulius Žukas). *Baltos lankos*. 12, 76–83.
- Greimas, A. J. 2005a. *Struktūrinė semantika: Metodo ieškojimas*. [Structural Semantics: An Attempt at a Method] (transl. by Kęstutis Nastopka). Vilnius: Baltos lankos Publ.
- Greimas, A. J. 2005b. *Lietuvių mitologijos studijos*. [Studies in Lithuanian Mythology] (ed. by Kęstutis Nastopka). Vilnius: Baltos lankos Publ.
- Greimas, A. J. 2017. *Algirdas Julius Greimas: Asmuo ir idėjos I*. [Algirdas Julius Greimas: Person and Ideas I] (ed. by Arūnas Sverdiolas). Vilnius: Baltos lankos Publ.
- Greimas, A. J. 2018. *Algirdas Julius Greimas: Asmuo ir idėjos II*. [Algirdas Julius Greimas: Person and Ideas II] (ed. by Arūnas Sverdiolas, Eric Landowski). Vilnius: Baltos lankos Publ.
- Lévi-Strauss, C. 1996. Mitų struktūra [Structure of Myths] (transl. by Jūratė Navakauskienė). *Mitologija šiandien: Antologija* [Mythology Today. An Anthology] (ed. Algirdas Julius Greimas, Teresa Mary Keane). Vilnius: Baltos lankos Publ. 50–75.
- Nastopka, K. 2005. Mitų archeologija. [Archeology of Myths]. Greimas, A. J. *Lietuvių mitologijos studijos*. [Studies in Lithuanian Mythology]. Vilnius: Baltos lankos Publ. 731–750.
- Plato 1995. *Timajas. Kritijas* [Timaeus. Critias] (transl. by Naglis Kardelis). Vilnius: Aidai Publ.
- Plato 2000. *Valstybė*. [The Republic] (transl. by Jonas Dumčius). Vilnius: Pradai Publ.
- Ricoeur, P. 1996. Mitas. Filosofinė interpretacija. [Myth: A Philosophical Interpretation] (transl. by Violeta Tauragienė). *Mitologija šiandien: Antologija*. [Mythology Today. An Anthology]. Vilnius: Baltos lankos Publ. 216–244.
- Schmitt, A. 2008. Einleitung. Aristoteles. [Introduction. Aristotle]. *Poetik*. [Poetics]. Berlin: Akademie Verlag Publ.

Миф как форма знания в семиотике Альгирдаса Юлюса Греймаса

Бируте Мержвинскайте

Резюме. В статье анализируются особенности создания, передачи и воздействия абстрактного научного и мифического фигуративного знания в семиотических реконструкциях литовской мифологии А. Ю. Греймаса. Мифическое знание понимается двояко: как культурный конструкт, часть культурного знания, ограниченного экзистенциальным и дискурсивным опытом читателя, и как особая способность мифических богов действовать. Для обсуждения сходства и различия функционирования знания в научном семиотическом и мифическом фигуративном дискурсах привлекаются категории веры/доверия, убеждения и нарратива. Нарративные структуры предоставляют фундаментальные примеры размышлений о человеке и мире и придают универсальность индивидуальному пониманию. Взаимодействие рационального и риторического начал, лежащее в основе раскрытия понятий доверия, знания и убеждения, смягчает контраст между характерным для семиотической традиции строгим методологическим разумом и практическим, «хитрым», «изворотливым» умом, свойственным мифической/мифологической текстовой традиции.